

**FRAZEOLOGIK BIRLIKLARNI O'RGANISHDA ZAMONAVIY
LINGVOKULTUROLOGIK YONDASHUVLAR**

Nafisa Kubayeva, mustaqil izlanuvchi,
Samarqand davlat chet tillar instituti
nafisaxon77777@gmail.com

Annotatsiya

Frazeologik birliklar, ya'ni so'z birikmalari, iboralar ma'nosidan tashqari chuqur madaniy mazmunlarni o'zida jamlagan bo'ladi. So'nggi yillarda tilshunoslik va madaniyatshunoslikni birlashtiruvchi lingvokulturologiya sohasi ushbu birliklarni o'rganishga yangi yondashuvlarni taklif qilmoqda. Ushbu maqolada frazeologik birliklarning milliy o'ziga xosligi, ularning tarjima va xorijiy tilni o'qitishdagi o'rni lingvokulturologik usullar asosida yoritib beriladi. Tadqiqotda frazeologik birliklar orqali xalqning dunyoqarashi, qadriyatlari va ijtimoiy tajribasi qanday ifodalangani ko'rsatib beriladi. Shuningdek, tarjima va til o'qitishda frazeologik birliklardan foydalanishning dolzarb muammolari ham muhokama qilinadi.

Kalit so'zlar: *Frazeologik birliklar, iboralar, lingvokulturologiya, madaniy o'ziga xoslik, dunyoqarash, tarjima, til o'qitish, mentalitet.*

**MODERN LINGUOCULTUROLOGICAL APPROACHES TO THE STUDY
OF PHRASEOLOGICAL UNITS****Abstract**

Phraseological units—such as idioms, expressions, and proverbs—not only convey literal meanings but also carry deep cultural connotations. In recent years, the field of linguoculturology, which merges linguistics with cultural studies, has introduced new approaches to the study of these units. This article explores the national specificity of phraseological units and their roles in translation and foreign language teaching through linguoculturological methods. The research highlights how such units reflect a people's worldview, values, and social experience. It also discusses current challenges in the use of phraseological expressions in translation and education.

Keywords: *Phraseological units, idioms, linguoculturology, cultural specificity, worldview, translation, language teaching, mentality.*

**СОВРЕМЕННЫЕ ЛИНГВОКУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К
ИЗУЧЕНИЮ ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИХ ЕДИНИЦ****Аннотация**

Фразеологические единицы — идиомы, устойчивые выражения и пословицы — несут в себе не только буквальное значение, но и глубокий культурный подтекст. В последние годы лингвокультурология, объединяющая лингвистику и культурологию, предложила новые подходы к изучению этих единиц. В данной статье рассматриваются национальные особенности фразеологических выражений, их роль в переводе и обучении иностранным языкам с точки зрения лингвокультурологических методов. В исследовании раскрывается, как через фразеологизмы отражается мировоззрение, ценности и социальный опыт народа. Также обсуждаются актуальные проблемы использования фразеологических выражений в переводе и обучении.

Ключевые слова: Фразеологические единицы, идиомы, лингвокультурология, культурная специфика, мировоззрение, перевод, обучение языкам, менталитет.

Frazeologiyani o'rganish tarixan uzoq ildizlarga ega. Ammo hozirgi zamon tilshunosligida ushbu sohani madaniy tahlil bilan birlashtirish yangi bosqichni boshlab berdi. Frazeologik birliklar endilikda nafaqat uslubiy vosita sifatida, balki xalq hayoti, urf-odati, qadriyatlar va dunyoqarashi aks etgan til birliklari sifatida o'rganilmoqda. Masalan, ingliz tilidagi "to kick the bucket" (vafot etmoq) yoki o'zbek tilidagi "do'ppisini osmonga otmoq" (nihoyatda quvonmoq) iboralari nafaqat ma'no, balki madaniy konnotatsiyani ham o'z ichiga oladi [1].

Lingvokulturologiya aynan shu nuqtai nazardan tilni milliy ong, qadriyatlar va tarixiy xotira ifodasi sifatida o'rganadi. Globalizatsiya sharoitida madaniy kompetensiya til bilish darajasi qadar muhim ahamiyat kasb etmoqda. Shu sababli, maqolada zamonaviy lingvokulturologik yondashuvlar orqali frazeologik birliklarni qanday o'rganish, ularni tarjima qilish va o'qitish masalalari tahlil qilinadi.

Tadqiqot sifatli tahlil va solishtirma yondashuv asosida olib borildi. Asosiy manbalar quyidagilardan iborat:

- Uralova N.A. tomonidan yozilgan "Til o'qitish jarayonida frazeologik birliklarning lingvomadaniy o'ziga xosligi" nomli maqola.
- Azizova F.S. tomonidan yozilgan "Frazeologik birliklar tarjima obyekti sifatida: lingvokulturologik jihatlar" nomli ilmiy maqola [2].

Shuningdek, iboralarning madaniy semantikasini ochish, ularning turli tillarda qanday ifodalanishini solishtirish va tarjima strategiyalarini aniqlash orqali lingvokulturologik yondashuvlar tahlil qilindi. Pedagogik jihatdan esa til o'rgatishda frazeologik birliklarni qanday o'rgatish samarali ekani baholandi.

Tadqiqot natijalari quyidagi asosiy jihatlarni aniqladi:

1. **Madaniy kodlash:** Frazeologik birliklar biror millat vakillari uchun tushunarli, ammo boshqa madaniyat vakillari uchun chalkash bo'lishi mumkin. Masalan,

- ingliz tilidagi “*to carry coals to Newcastle*” yoki o‘zbek tilidagi “*to ‘nkaday bo ‘lib qolmoq*” (qattiq uxlamok) kabi iboralar madaniy bilimni talab qiladi [3].
2. **Milliy identitet ifodasi:** Frazeologik birliklar xalq mentalitetini, qadriyatlarini va dunyoqarashini ifodalaydi. O‘zbek tilidagi iboralar ko‘pincha oilaviy qadriyatlar, urf-odatlar va milliy ramzlar bilan bog‘liq. Masalan, “*Moshxo ‘rdaga qatiq bo ‘lmoq*” (keraksiz aralashmoq) kabi iboralar xalqona donolikni aks ettiradi.
 3. **Kognitiv modellashtirish:** Har bir madaniyat hayotiy tushunchalarni (muhabbat, o‘lim, omad, urush) o‘ziga xos tarzda ifodalaydi. Bu frazeologiyada o‘z ifodasini topadi va madaniyatlararo farqlarni ochib beradi [4].

Frazeologik birliklar tilning semantik qatlamidan tashqari, madaniy, tarixiy va psixologik qatlamlarini ham ochib beradi. O‘zbek tilida *do‘ppi*, *qatiq*, *ota-ona* kabi tushunchalar orqali madaniyatga xos tushunchalar ifodalanadi. Ingliz tilidagi iboralarda esa g‘arb mentaliteti, texnologik taraqqiyot, yoki diniy konseptlar asos bo‘ladi.

Har bir frazeologik birlik – bu milliy xotirani aks ettiruvchi kichik hikoya, ma‘nodagi metafora yoki ramziy iboradir. Lingvokulturologik yondashuv ushbu qatlamlarni ochib beradi va til birliklarining asl funksiyasini aniqlash imkonini yaratadi.

Zamonaviy lingvokulturologik yondashuvlar frazeologik birliklarga faqat stilistik vosita sifatida emas, balki madaniy axborot tashuvchisi sifatida qarashga undaydi. Bunday qarash nafaqat nazariy, balki amaliy sohalarida ham muhim ahamiyat kasb etadi — ayniqsa, tarjima, chet tillarni o‘qitish, va xalqaro madaniy aloqalarda [5].

1. Tarjimada muammolar va imkoniyatlar

Frazeologik birliklarni tarjima qilishda eng katta muammo — ularning madaniy xususiyatlari va konnotativ ma'nolarini saqlab qolishdir. Masalan, “*ko‘z qulog‘i yo‘q*” degan o‘zbek iborasi ma'nosi chuqur va obrazli bo‘lsa-da, ingliz tilida bunga to‘g‘ri ekvivalent topish qiyin. Bu holatda tarjimon kontekstga mos alternativ iborani tanlashi yoki izohlovchi tarjima uslubidan foydalanishi kerak bo‘ladi.

Shuningdek, ba’zi frazeologik birliklar milliy tarixga, urf-odatlarga, yoki diniy e’tiqodlarga bog‘liq bo‘lib, bevosita tarjima qilinsa, noto‘g‘ri talqin etilishi mumkin. Shuning uchun tarjimonda lingvokulturologik kompetensiya zarur: tarjimon nafaqat tilni, balki madaniyatni, xalq tafakkurini ham bilishi kerak [6].

2. Til o‘qitishda frazeologizmlarning roli

Frazeologik birliklar til o‘rganuvchilar uchun lingvistik barer yaratishi mumkin. Zero, ular ko‘pincha majoziy, kinoyaviy yoki tarixiy ma’noga ega. Ammo aynan shuning uchun ularni o‘rgatish til o‘rganishni yanada chuqurroq, boyroq va qiziqarli qiladi. Talabalarga iboralarni nafaqat yodlash, balki qaysi holatda, qanday kontekstdan kelib chiqqanini tushuntirish, ularni madaniy voqealar bilan bog‘lash kerak [7].

Masalan, “*do‘ppisini osmonga otmoq*” iborasini o‘rgatishda nafaqat “xursand bo‘lish” degan tarjimasini aytish, balki do‘ppining o‘zbek madaniyatidagi ramziy o‘rni, xalq og‘zaki ijodidagi o‘rni ham tushuntirilsa, talabaning tilga va madaniyatga bo‘lgan qiziqishi ortadi.

3. *Madaniyatlararo kommunikatsiyada frazeologizmlarning ta’siri*

Frazeologik birliklarning noto‘g‘ri yoki yuzaki talqini madaniyatlararo kommunikatsiyada tushunmovchilikka, hatto xafa bo‘lishga yoki salbiy stereotiplarga olib kelishi mumkin [10]. Ayniqsa, iboralarda hazil, kinoya yoki xalqona istehzolar mavjud bo‘lsa, ularni noto‘g‘ri tushunish xavfi yanada kuchayadi.

Shu bois, xalqaro aloqalarda, xususan, diplomatiya, jurnalistika, xalqaro biznes yoki turizm sohalarida faoliyat yuritayotgan mutaxassislar uchun frazeologik birliklarni to‘g‘ri talqin qilish qobiliyati alohida ahamiyatga ega [8].

4. *Loyihaviy va innovatsion yondashuvlar zarurati*

Zamonaviy texnologiyalar yordamida frazeologik birliklarni madaniy kontekstda o‘rganishning yangi usullari joriy qilinmoqda. Masalan, interaktiv elektron lug‘atlar, korpus lingvistikasi asosidagi platformalar, va sun’iy intellekt yordamida kontekstual tarjima loyihalari bu yo‘nalishda katta imkoniyatlar yaratmoqda [9].

Til va madaniyatning o‘zaro bog‘liqligini o‘rganishda lingvokulturologik yondashuvlar katta ilmiy va amaliy ahamiyatga ega. Frazeologik birliklar xalq ongini, qadriyatlarini, tarixiy va hayotiy tajribasini o‘zida mujassam etgan vositalardir. Ularni o‘rganish orqali tilning chuqur qatlamlari, madaniyatlararo farqlar va kommunikativ strategiyalar aniqlanadi.

Xorijiy til o‘qitish yoki tarjima sohalarida frazeologik birliklar oddiy lug‘aviy birliklar sifatida emas, balki madaniyatni aks ettiruvchi semantik tizim sifatida yondashilishi kerak. Ushbu maqolada bayon etilgan yondashuvlar til o‘rganishni chuqurlashtirish, madaniyatlararo tushunishni kengaytirish va til boyligini saqlashda muhim vosita bo‘la oladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘rinova, Z. (2023). O‘zbek va ingliz tilidagi frazeologik birliklarning intertekstual va madaniy xususiyatlari. – Filologik tadqiqotlar, №1, 62.
2. Ergashev, M. (2023). “Tilshunoslikda ekspressiv vositalarning tadqiqi xususida”. // The Development History and Modern Significance of Intercultural Dialogue, International Conference Proceedings, 117.
3. Crystal, D. (2023). The Cambridge Encyclopedia of the English Language. Cambridge University Press.
4. Fernando, C. (2016). Idioms and Idiomaticity. Oxford University Press.
5. McCarthy, M., & O'Dell, F. (2017). English Idioms in Use: Advanced. Cambridge University Press.

6. Vinogradov V.V. Selected works. Lexicology and lexicography. - M., 2018. - 312 p.
7. Dictionary of linguistic terms. - ed. 5th, bro. and add. - Nazran, 2020. - 486 p.
8. Nafisa, K., & Kamola, A. (2024). The problem of teaching students lexical and phraseological features in translation studies of phrasal verbs in English and Uzbek languages. Eurasian Journal of Academic Research, 4(10), 39-42.
9. Nafisa, K., & Matluba, D. (2023). Psychological and pedagogical aspects of research into the problem of bilingual foreign language teaching. Conferencea, 31-34.
10. Tasheva, D. S., & Kubaeva, N. A. (2022). Modern educational technologies in the aspect of a student-centered approach in teaching foreign languages. Eurasian Journal of Learning and Academic Teaching, 12, 35.